

■ Matīsa Budovska atveidotā režisora Kristofera Mārlova iekšējā drāma raisa patiesu cilvēcisku empātiju. Attēlā - kopā ar Marijas Luīzes Meļķes spēlēto Tinu. Foto - Andrejs Strokins

TAMERLANA ZOBENS

Režisora **Matīsa Kažas debijas izrāde *Maigā vara*** ir vērtīga tieši tāpēc, ka nedala cilvēkus melnbalti labajos un sliktajos un nesniedz pareizās atbildes

Teksts **Līga Ulberte**

Latvijas Nacionālā teātra jaunākais iestudējums – Matīsa Kažas veidotā izrāde *Maigā vara* – ir būtisks teātra notikums, kas mērķtiecīgi uzbūvēts karstas šī laikmeta problēmas centrā. Amerikāņu politologa Džozefa Naja radītais «maigās varas» koncepts oficiālajā latviskajā definīcijā ir formulēts kā «varas veids, kurā pārmaiņas varas objekta uzvedībā notiek varas subjekta kulturālās pievilcības, pausto vērtību vai ārpolitikas darbību dēļ». Vienkāršā valodā izsakoties – maigā

vara spēj cilvēkus pārliecināt mainīt savu rīcību, neizmantojot spēku.

VARA, NAUDA UN SLAVA

Jaunās dramaturģes Elzas Martas Ružas un režisora Matīsa Kažas sadarbībā tapušās lugas centrā ir fiktīvs, bet nepārprotami reālu prototipu virknē balstīts notikums. 2023. gadā Londonā starptautisku teātra festivālu iecerēts atklāt ar krievu izcelsmes režisora izrādi. Režisors pametis Krieviju jau pirms padsmītiem, pazīstams ar pseidonīmu Kristofers Mārlovs un festivāla vajadzībām iestudē «īstā» Kristofera Mārlova (par Nacionālā teātra izrādes autoru asprātīgajām rotaļām ar vairākiem Mārloviem mazliet vēlāk) lugu *Tamerlans*. Pret to skaļi iebilst Londonas ukraiņu kopiena, un visiem iesaistītajiem nākas pieņemt noteiktus lēmumus.

Vispamanāmāko reālās dzīves alūziju *Maigā vara* veido ar Krievijas varas iestāžu ilgstoši represētā, Latvijā labi zināmā režisora Kirila Serebrenņikova dalību 2022. gada Kannu kinofestivālā. Kopumā festivālā Krievijas delegācijai dalība bija liegta, bet Serebrenņikovam tika pieļauts izņēmušs, ņemot vērā režisora opozicionāra pagātni un viņa filmas *Čaikovska sieva* vēstījumu – no oficiālās propagandas atšķirīgu skatījumu uz krievu nācības lepnuma komponista Čaikovska personību.

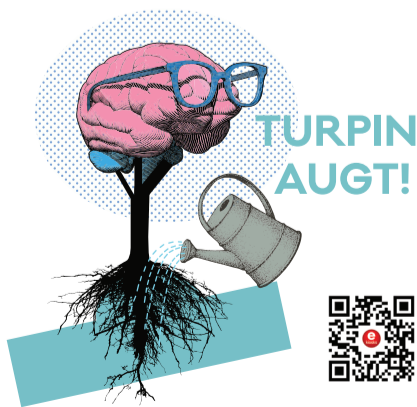
Festivāla preses konferencē un intervijās režisors puda skaidru pretkara nostāju, bet vienlaikus aicināja atcelt sankcijas pret oligarhu Romānu Abramoviču kā dāsnu mākslas atbalstītāju, tādējādi raisot plašas diskusijas par impēriskās domāšanas mērogiem, izplūdušajiem ētikas kritērijiem un Krievijas naudas maigo varu. Serebrenņikova gadījums izskanēja skaļi un tālu, bet skaidrs, ka Latvijā mums pašiem netrūkst klusāku lokālu piemēru par neizturētiem pārbaudījumiem ar varu, naudu un slavu.

Kino režisors, scenārists un producents Matīss Kaža par un ar teātra un kino attie-

cību modeļiem un iespējām profesionāli nodarbojas jau labu laiku un dažādos veidos. No teātra kā būtiska satura elementa savā pirmajā dokumentālajā filmā *Vienu biļeti, lūdzu!* un mazliet vēlāk īsfilmā *Meierholda lidojums* līdz konceptuālām teātra un kino sinerģijas formām filmizrādēs *Kino un mēs* un *Ūdens garša*. Uz teātra skatuves *Maigā vara* ir Matīsa Kažas debija, bet ekrāna valodai ir principiāla nozīme arī šeit – gan saturā, gan formā.

MAINĪGAIS SKATPUNKTS

Nacionālā teātra Jaunās zāles skatuves daļu režisors kopā ar scenogrāfi un kostīmu mākslinieci Kristīnu Rezvihi un gaisma mākslinieci Lienīti Slišāni pārvērtis par mobilu divu ekrānu un divu nosacīti dzīvā plāna darbības zonu labirintu. Dažās ainās tiek izmantota arī skatītāju zāles daļa, tādējādi paplašinot ņemamā ierobežoto spēles laukumu. Aktieru pārvietošanās starp šīm zonām ir precīzi (kaut skatītājam detalizēti neizsekojami) un dinamiski noorganizēta partitūra, ko palīdz iemiesot Toma Auniņa skaniskā atmosfēra un kustību māksliniece Ramona Levene, bet kopumā nosaka režisora iecerētais rakurs un operatora Aleksandra Grebneva skatuviskās eksistences veids. Operators, ģērbies džemperī ar uzrakstu *Tamburlaine The Great* un kameru uz pleca, ir

gan tēls izrādes fikcijā, gan reāls filmētājs izrādes nepārtraukti mainīgā skatpunkta nodrošināšanai.

Sīzētiski izrādei ir apļveida kompozīcija, notikums tiek rādīts retrospekcijā un pārsvarā no Marijas Luīzes Melķes spēlētās Tinas skatpunkta. Tina šajā nozarē ir visādās nozīmēs iesācēja: jauna poļu māksliniece praktiski bez profesionālās pieredzes nonākusi elitārā un diezgan maskulinā Londonas teātra festivālu industrijas haizivju klubīnā. To lielā mērā var teikt arī par pašu aktrisi. Kaut arī Marijas Luīzes Melķes biogrāfijā ir izrādes *Netikumīgie* līdzautorība un vairāki kinodarbi, tajā skaitā talantīgi nospēlēta galvenā loma Matīsa Kažas spēlfilmā *Neona pavasaris*, viņa nav profesionāla aktrise, no kuras varētu sagaidīt plašu aktierisko izteiksmes līdzekļu arsenālu un pārtapšanu no paštēla kardināli atšķirīgā tēla.

Izrādei būtiskāka pievienotā kvalitāte, ar ko režisors noteikti rēķinājies, ir Marijas Luīzes Melķes pašas personības informācija – jauna sieviete, kura uzdrošinājusies skaļi iestāties par savu pārliecību (publiski atsakoties saņemt balvu *Lielais Kristaps*, pirms Latvijā netiks pieņemts partnerattiecību likums) un tāpēc neizbēgami tikusi ierauta skarbā publisko cīņu arēnā, kurā pēkšņi pat it kā savējie kļūst par apšaubītājiem. Tieši tas notiek arī ar izrādes Tīnu, kura izdara godīgas izvēles, bet finālā paliek viena.

KARJERAS STRATĒGIJA

Iestudējuma aktieru ansamblis kopumā darbojas augstā psiholoģiskā intensitātē, ko, iespējams, palīdz noturēt ne tikai dramaturģiski ticami uzrakstītie raksturi, bet arī divi ārēji mobilizējoši faktori. Pirmkārt, nemitīga kameras klātbūtne jau tā-

EKRĀNA VALODAI IR PRINCIPIĀLA NOZĪME ARĪ ŠEIT - GAN SATURĀ, GAN FORMĀ

pat mazā un skatītājiem pietuvinātā spēles laukumā kombinācijā ar lomu fizisko zīmējumu, kas pieprasa ritmisku un ātru apstākļu un attiecīgi iekšējā stāvokļa maiņu. Otrkārt, konkrētie izrādes aktieri savstarpējā partnerībā līdz šim ir spēlējuši maz vai nemaz, un satikšanās process acīmredzami bijis visām pusēm auglīgs.

Koncentrēta, lakoniska un intrigējoša nedaudzajās epizodēs ir Ināras Sluckas ambiciozā festivāla kuratore Reičela Dorsa, gudra un spēcīga sieviete, kuras karjeras stratēģija ir balstīta regulāros kompromisos. Precīzi divu atšķirīgu jauniešu raksturu līniju otrajā plānā ieskicē topošie

aktieri Agate Marija Bukša un Rūdolfs Sprukulis. Kaspara Anīņa tēloto Andrē Diānsu, šķiet, primāri tomēr vada paša karjeras ieceres, kurās kādreizējais privāts un profesionāls dzīves partneris Kristofers Mārlovs ar savām krīzēm vairs īsti neieder.

Izrādes aktieriskais centrs ir Matīsa Budovska Kristofers Mārlovs un Egona Dombrovska Stens Nešs – spēcīgas un kontroversiālas personības, kuras attiecīgi ietekmē visus, ar ko katrs no viņiem konfrontējas. Šekspīra laikabiedrs, viens no talantīgākajiem sava laika dramaturgiem Kristofers Mārlovs, kura spalvai tiešām pieder XVI gadsimta beigās ļoti populāra luga par asiņaino turku – mongoļu karavadoni Tamerlanu, ir bezgala pateicīgs avots vēlāko gadsimtu mistifikācijām. Uzticamu ziņu nav saglabājis daudz, bet homoseksuāla skandālista un uzdzīvotāja slavu leģendas viņam tomēr ir nostiprinājušas, un savu versiju par Kristoferu Mārlovu kā latviešu Mefistofeli padomju laikā piedāvāja arī Marģers Zariņš *Viltotajā Faustā*.

Ironiskā kārtā viens no istā Mārlova dēkainajiem laikabiedriem arī sabalsojas ar *Maigo varu* – vēl viens Elizabetes laikmeta angļu literāts Tomass Nešs, kurš gan bijis pazīstams ar Mārlovu, gan kopā ar vēl vienu slavenu laikabiedru Benu Džonsonu sarakstījis skandalozu satīru par sava laika Angliju – lugu *Suņu sala*. Luga nav saglabājusies, tikai liecības, ka tā izraisījuši plašu skandālu, pēc kura Nešam izdevās aizbēgt no Londonas, bet par viņa tālāko likteni ir ļoti maz ziņu. Egona Dombrovska Nešs ir bīstams un manipulatīvs spēks, savukārt Matīsa Budovska Mārlova iekšējā drāma raisa loģisku cilvēcisku empātiju. Viņā ir daudz vājuma un glēvuma,

bet vienlaikus arī talantīga mākslinieka absolūtā spēja pilnībā saplūst ar paša jaunradīto pasauli.

Visi izrādes varoņi ir atkarīgi no kādas maigās varas – narkotikām, naudas, slavas, vēlmes tikt vaļā no savas pagātnes... Jautājumus izrādes veidotāji uzdod gudri. Kritiķe tiek atlaista no darba, jo uzrakstījusi negatīvu recenziju par melnādains režisores izrādi. Bet ja nu izrāde tiešām ir ļoti slikta? Režisors ir pametis valsti, kurā realizē brutālu karu, jau daudzus gadus pirms šī kara sākuma. Vai viņam joprojām ir jāuzņemas līdztatbildība par to, ko dara viņa etniskās dzimtenes tagadējā vara? Vai mākslinieka izcelsme, pilsonība, dzimtā valoda nosaka viņa uzskatus? Vai nozīme ir mākslas darba metaforiskajam vai burtiskajam vēstījumam? Un vēl, un vēl, un vēl.

Matīsa Kažas izrāde ir vērtīga tieši tāpēc, ka nedala cilvēkus melnbalti labajos un sliktajos un nedod pareizas atbildes. Neattaisno, nepiesedz un neromantizē vardarbību, atkarības un konjunktūru, bet arī netiesā un nevēzējas ar Tamerlana zobenu ļaužu pilnā un tumšā istabā.

«Tev ir maiga vara tāda, / Kas lēni kļūst arda / Un gāž uz lāpstiņām...» balādiski un pilnīgi apolītiski par mīlestību dzied latviešu izpildītāja Aminata «jūtība». «Ritēja, ritēja rats, / Ūdeņi garām skrēja,» – Vladislava Nastavševa dziesmu no izrādes *Asins kāzas* par mīlestību dzied aktieris šī gada *Spēlmaņu naktī* – un pēkšņi tas skan pat ļoti politiski. ■

MAIGĀ VARA

Nacionālā teātra Jaunajā zālē 2., 27., 28.XII, 12.I plkst. 18.30, 13.I plkst. 13, 24.II plkst. 18.30, 25.II plkst. 15

NACIONĀLAIS

Pīters Pens. Sindroms

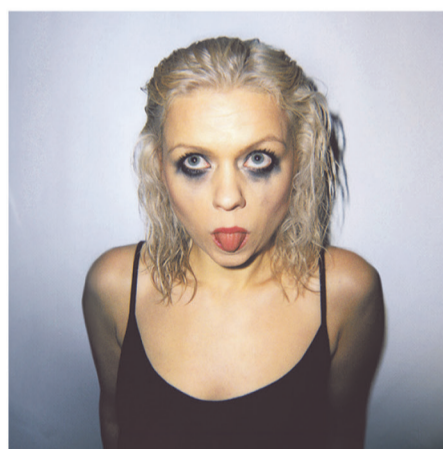
Pirmizrāde 2024. gada 1. februārī

Atceros, kad biju mazs, es nemanīju, ka es augu. Viss šķita pašsaprotami. Un tad reiz kāds cilvēks man uz ielas pateica "jūs". Man tas bija īsts šoks. Tagad esmu pieradis.

Arī valjiem ir bail

Kad trīsdesmitgadīga vīrieša dzīvē itin nekas netrūkst, ir veiksmīga karjera, harmoniska ģimenes dzīve, kādā dienā tu vārda tiešā nozīmē dabū pa galvu un saproti – nekas no tā visa tev vairs nesagādā prieku.

#DiToo

Pirmatskaņojums Nacionālajā teātrī

"#DiToo" stāsta par dvīņu māsas piedzīvojumiem Papēžu Ķoņciemā, kuras iemītniekiem kopš postošās vētras 1967. gadā, piemīt spējas dzīvot vienlaikus vairākos paralēlos kosmosos un iespējamās vēsturēs.

Spēlēju, dancoju

Kamēr kāds vientuļš mākslinieks naivī tic savām spējām mainīt notikumu gaitu, alkātības pārņemtajā velnu rijā jau sen viss ir izlemts viņa vietā. Tomēr jebkurai visatļautībai reiz pienāk gals.